

БОЖО КОВАЧ*

ВЛАСНИЧКА ТРАНСФОРМАЦИЈА И НОРМАТИВНИ СИСТЕМ

Тема овог скупа су нормативни системи који регулишу власничку трансформацију. У садашњем тренутку постоје два независна система трансформације (црногорски и србијански) и извјесни покушаји њиховог обједињавања на савезном нивоу.

Црногорски систем власничке трансформације састоји се из неколико корака:

- а) процјене имовинског биланса организације са изведеним капиталом као вишком активе над обавезама,
- б) подјеле капитала по типским власничким шемама ("моделима"),
- с) формирање управљачке структуре сагласне власничким шемама.

Типске власничке шеме претпостављају учешће запослених и бивших запослених бесплатно или по бенефицираним режимима до 40%. Остали дио се преноси Фонду за развој, чији је власник држава, Пензионом фонду и Служби за запошљавање.

Србијански систем има сличну инспирацију. Разлике су настале што србијански систем, за разлику од црногорског, није конституисао девизну клаузулу и што друштвену својину сматра равноправним обликом.

У односу на црногорски систем (о чему ће у наставку бити говора) постоје два става:

- а) нормативни систем је добар и не треба га дирати - "Примјена а не промјена" и
- б) нормативни систем треба промијенити укључењем бесплатне подјеле онога што већ није подијељено.

* Божо Ковач, дипломирани економиста, Подгорица.

Вјерујем да су оба става лоша и да воде компромитацији пројекта трансформације као што се десило са пројектима приватизације станова и враћања пољопривредног земљишта.

Пожељне промјене садржавале би нарочито:

- a) ширење круга организација које би се власнички трансформисале,
- b) обједињавање потојећа три фонда на које се трансферише капитал у један фонд са три власника,
- c) сегментација организација у кругове према погодности за власничку трансформацију,
- d) могућност федерализације јединственог фонда у холдинг структуре (грански или територијални инвестициони фондови),
- e) јачање власништва Пензионог фонда на рачун државе,
- f) емитовање бесплатних права на куповину капитала по основу неизмирених обавеза по девизној штедњи за које је гарант држава и по основу накнаде за национализоване непокретности,
- g) јачање финансијског тржишта које би подржало пожељне правце власничке трансформације.

Скуп "привредне организације" које су сада предмет трансформације треба проширити на све облике организација или дјелова организацијако је у свом имовинском билансу имају или могу имати друштвени или државни капитал и које послују или могу пословати на тржишним принципима. Тиме би се добила могућност власничке трансформације: појединих јединица школства, здравства, културе, ученичког и студентског стандарда, дјечјих вртића, одмаралишта, старачких домова, спортских организација, јединица ветеринарске службе, пољопривредне савјетодавне службе и слично.

Не постоје баш никакви разлози да се не обједине постојећа три фонда у један са три власника са свим могућностима остваривања појединачних интереса. Ово се може објаснити само незнањем његових пројектаната и сада већ видљивим интересом за постојањем три бирократије .

Систем власничке трансформације требало би да укључи извјесну подјелу на скупове мање или више погодних организација за власничку трансформацију. Постоји један скуп организација које се не могу ефикасно трансформисати при постојећим условима и без партиципације странца. Фронталан неселективан наступ садржи ризик да се систем компромитује.

Јединствени фонд омогућавао би издвајање подбиланса који би пословали аутономно било да се ови фондови буду формирали по гранском, територијалном или неком другом критеријуму.

Јачањем власничког дијела Пензионог фонда постигло би се неколико корисних ствари: извршила би се дјелимична капитализација енормног дефицита у овом Фонду (реда 4 милијарде долара), успостав-

ио би се власнички притисак пензионерске популације ако би се дио пензија везао за дивиденде а јавно мњење би то примило као праведно рјешење компензације за минули рад.

Емитовањем ваучера по основу штедње и национализованих непокретности динамизирао би се процес власничке трансформације. Истовремено би то била ограничена емисија бесплатних права на куповину која не би оборила цијену капитала. Потенцијални носиоци ваучера могли би да бирају да ли ће своје потраживање искористити преко ваучера или га задржати у постојећем облику.

Јачање финансијског тржишта је нужан услов ефикасне власничке трансформације.

Обавезност приватизације или довољно јак притисак је нужан услов. Умјесто постојећим инструментима то се могло ријешити тако да сав друштвени капитал буде претворен у улог јединственог фонда по номиналној вриједности, с тим што трансакције по њему не би биле дозвољене до процјене и сагласности Агенције. У каснијем проценту била би реализована посебна права запослених и бивших запослених.

Фонд мора успоставити биланс имовине, успјеха и ликвидности који би се ажурирао са билансима организација.

Све у свему, вјерујем да постојећи црногорски нормативни систем власничке трансформације, како је пројектован и како се реализује, води његовој компромитацији. Не сумњам да ће то све бити покривено чиновничким шемама како нам се обећава. Но то ће углавном бити "мртва вакцина" без власничког притиска.

Синдикални популизам вући ће на рехабилитацију самоуправљања јачањем унутрашњег власника (што је нека врста "инцеста" како га је неко назвао). Државни и парадржавни фондови биће лоши власници. Хипотеза да ће фондови моћи продати своје дионице је илузија из једноставног разлога што је продаја ограничена домаћом штедњом. Када би се укупна домаћа штедња усмјерила на откуп акција, што је бесмислица, требало би чекати најмање десет година да би се извела ова операција.

Показаће се драстично одступање номиналних од тржишних цијена акција, што ће јавно мњење протумачити као још једну велику превару. Неспорно је да ће систем резултирати у нежељеном дистрибутивним ефектима међу појединцима и групама. Добро ће проћи који су радили у услужним организацијама са високом рентом. Акције у великим системима биће безвриједне.

Лоша страна неуспјелих друштвених пројеката је и та што се тешко могу поновити.

Добра страна црногорског система трансформације је та што још увијек дозвољава корективне акције без да се мијењају постојећа права и обавезе (што је урађено у Србији). Не видим шансе да ће се то десити.

Постоји забрињавајуће задовољство системом. Чини се да не постоји ни тражње ни понуде да се озбиљније разматра овај друштвени пројекат. Рјешење мора бити уопштавање властите стварности и властитих циљева. То добро ради, изгледа, Словенија са Менцигером. Код нас је на цијени трансферисање техника, а не филозофије на којој су се формирале технике често спонтано а не декретима.

Било је и раније оспоравања црногорских економских авантура (локације Алуминујума, проширења Алуминијума и Жељезаре, Регионалног водовода и доста других пројеката, вулгаризације самоуправљања), али без ефекта изузев невоља за оне који су то радили.

Црна Гора нема економску мисао која би могла помоћи, и то је иначе антиразвојни фактор. У другом периоду извршено је лиценцирање и промоција људи на потпуно погрешним премисама који су монополисали и успоставили савезништво са економски неписменом влашћу.

Овај скуп у принципу требало би да буде најрепрезентативнији за продубљене рефлексије о друштвеном пројекту трансформације. На жалост, ја ништа овдје нијесам чуо што би охрабривало да ће се промијенити начин размишљања о проблему који ће снажно ангажовати будућност Црне Горе.